

Hece Ölçüsü Özellikleri

İçindekiler

- [Hece Ölçüsü Özellikleri](#)
- [En çok kullanılan Hece Kalıpları ve Duraklar](#)
- [Hece Ölçüsü ile İlgili Örnek Şiirler](#)
- Hece vezni, her bir mısraın hece sayılarının birbirine eşitliği üzerine kurulur. Bu vezin; **parmak hesabı (hesâb-ı benân), Türk vezni, millî vezin** gibi isimlerle de anılmıştır.
- Türk dilinde hecelerin yazı dilinde gösterilmesi, ünlü harflerin varlığına bağlıdır.
- Türkçede bazı ünlülerin uzunluk kısalık bakımından birbirine göre farklılıklar taşıdığı iddiaları olmuştur ve bu husus henüz tartışmalıdır ama şimdiki hâlde bütün ünlülerin eşit uzunlukta olduğu kabul edilmektedir. [Yeni Türk Edebiyatı](#)'ndaki şiirlerde kullanılan hece vezni açısından Türkçedeki hecelerin uzunluğu, kısalığı, açıklığı, kapalılığı genellikle söz konusu değildir.
- Hece vezninde temel ölçü, kullanılan hecelerin sayısıdır.
- Hece vezninde a, at, su, kar, dört... gibi bütün heceler eşit kabul edilir. Böylece mısralardaki (ünlü harflerle oluşturulmuş) hece sayılarının matematiksel olarak denkliliğine ve eşitliğine dayanır.
- Türk edebiyatında 5'li, 6'lı, 7'li, 8'li, 9'lu, 10'lu, 11'li, 12'li, 13'lü, 14'lü, 15'li... **hece kalıpları** kullanılır. Bu kalıplar taktili okuma sırasında ritmik etkiyi artırmak ve kelimeleri söyleyişten doğan musikiyi bestelemek üzere **durak** adı verilen bir boğumlanma, bir kırılma ve birleşme noktası oluşturur.

En çok kullanılan Hece Kalıpları ve Duraklar

- 3+ 2,2 + 3 = 5 li
- 2+2 +2,3 +3= 6 lı
- 4+ 3,3 + 4 = 7'li
- 4+4, 5+3 =8'li
- 5+ 5= 10'lu
- 6+5, 4 + 4 + 3 ... 7 + 4 = 11'li
- 6+ 6,5+ 7, 7+ 5 = 12'li
- 5+ 8, 6 +7... =13'lü

- $7 + 7 = 14$ 'lü
- $7 + 8, 8 + 7 \dots = 15$ 'li

En çok kullanılan vezin 11'li hece veznidir. [Mehmet Fuat Köprülü](#), Türk edebiyatında ilk şekiller olarak koşukları ve saguları gösterirken bu ilk şekillerin duraklarını da şöyle tespit eder:

- 5 heceli: serbest; 6 heceli: $2 + 2 + 2$; $3 + 3$
- 7 heceli: $4 + 3$, $3 + 4$;
- 8 heceli; $4 + 4$
- 10 heceli: $5 + 5$;
- 11 heceli: $4 + 7$
- 12 heceli: $5 + 7$, $6 + 6$, $4 + 4 + 4$
- 13 heceli: $5 + 8$, $6 + 7$;
- 14 heceli: $7 + 7$
- 15 heceli: $7 + 8$

Hece Ölçüsü ile İlgili Örnek Şiirler

[Cahit Sıtkı Tarancı](#)'nın, *Gün Eksilmesin Pencereden* adlı şiirinde, duraklarını ve hecenin diğer ölçütlerini belirleyemediğimiz bir kullanışla karşılaşırız:

Gün Eksilmesin Pencereden

Ne doğan güne hükmüm geçer,
 Ne hâlden anlayan bulunur;
 Ah aklımdan ölümüm geçer;
 Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.
 Ve gönül Tanrı'sına der ki:
 Pervam yok verdiğin elemden;
 Her mihnet kabulüm, yeter ki
 Gün eksilmesin pencereden! (Cahit Sıtkı)

Daha pek çok hece şiirinde genel kuralları işletemediğimiz örnek kullanımlar görülecektir. İstatistik hesaplamaları, hece vezni ve **serbest ölçü** için yapılırsa bir standart inceleme

planına ve **aksiyomatik** anlayışa ulaşabiliriz.

Uzun bir **Divan Edebiyatı** tecrübesi yanında, Anadolu'da **Halk Edebiyatı** adı verilen gelişmenin varlığıyla hece vezni güç kazanmıştır. Hece, hiç kesintisiz devam etmiş, Anadolu'da 15. asırda **Aydınlı Visâlî** ile başlayan **Türkî-i Basit** ve müteakip (takip eden) mahallileşme adı verilen cereyanlardan sonra, **Tanzimat edebiyatı** hareketi ile yazı dilini halk diline yaklaştırma teşebbüsleri sırasında halk **destanlarının** da tesiriyle okumuşların hece veznine ilgileri artar.

BAŞKA BİR KAYNAK:

Şiirde mısralardaki hece sayısının eşit olmasına dayanan ölçüye **hece ölçüsü** denir. Türkçe'nin yapısına uygundur. Hecelerin sayısı parmakla sayıldığı için "parmak ölçüsü" adıyla da bilinir. Türkçe'de heceler uzunluk kısalık bakımından hemen hemen aynı değerdedir. Bu yapısal özellik şiirde hece ölçüsünün kolayca kullanılmasına imkân verir. İlk yazılı Türk edebiyatının ürünleri olarak bilinen **Orhun Abideleri** (**Kök Türk Yazıtları**, **Göktürk Anıtları**)'nda şiir bulunmamasına rağmen şiirsel özellikler taşıyan ve hece ölçüsüne uyan bölümler vardır. **Kaşgarlı Mahmut**'un **Divan-ı Lugatı't Türk** eserindeki şiirler de hece ölçüsüyle yazılmışlardır. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra divan edebiyatı ve **aruz ölçüsünün** yaygınlaşması hece ölçüsünün yalnızca tekke ve aşık edebiyatına özgü bir ölçü olmasına yol açtı.

Hece ölçüsünde kalıbı dizelerdeki hecelerin sayısı belirler. Her dizesinde 11 hece bulunan bir şiirin kalıbı "11'li hece ölçüsü" olarak gösterilir. Bir hecenin belli bölümlere ayrılmasına "durgulanma", bu bölümlerin okuma sırasında hafifçe durularak vurgulanan yerlerine de "durak" denir. Kalıplar 2'liden başlayarak 20'lilere kadar çıkar. Az heceli, yani 2'liden 6'lıya kadar kalıplar tekerleme, atasözü, bilmece gibi ürünlerin şiirsel parçalarında uyum öğesi olarak yer alır. Bu tür kısa kalıpların durakları dizenin sonundadır.

Hece ölçüsünde durakların önemi büyüktür. Bir kalıp en az 2, en çok 5 duraklı olabilir. Bir durakta bulunan hece sayısı ise 1 ile 10 arasında değişir. Hece kalıpları duraklar ve duraklardaki hece sayıları bakımından bölümlenir. Bu kalıplar içinde en çok kullanılanlar 7'li, 8'li, 11'li ve 14'lü olanlardır. 7'li ölçü daha çok mani türünde kullanılmıştır. 8'li kalıp semai, varsağı, destan ve türkülerin ölçüsüdür. 11'li ölçü ise başta koşma ve destan olmak

üzere aşık ve tekke edebiyatı şiirlerinde kullanılmıştır. 14"lü hece ölçüsüne ise daha çok tekke şiiri ve çağdaş Türk şiirinde rastlanır.